

БЪЛГАРИЯ – ЗАВИСИМОСТ ИЛИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

Проф. д.ик.н. Нина Дюлгерова

В житейски план преставата за зависимост обикновено се свързва с наркотиците, алкохола, секса и работата. В международен план това понятие се изпълва с друго съдържание, подчинено на процеса на взаимодействие, в който степента на зависимост се определя от конюнктурните стъпки, водещи до постепенни дългосрочни резултати. Този като цяло пресказуем модел на поведение, който определя развитието на държавите през вековете, търпи развитие, особено през първото десетилетие на 21 век. В миналото остават познатите схеми на конфронтация, която има своите национални или идеологически характеристики. Там остава и Сан-Стефанският мираж за обединение на българите от Мизия, Тракия и Македония, която предопределя участието и съдбата на българската държава през балканските и световните войни на 20-то столетие.

След края на биполярното противопоставяне, което достатъчно удобно ситуираше светът в идеологическата битка между Изтока и Запада, настъпи периодът на многобройните неизвестни. Изминалите две десетилетия на преход очертават вече не толкова противоречията, колкото нарастващите и понякога изненадващи взаимозависимости, които рисуват нов пулсиращ свят от противоречия, нови конфигурации, водещи човечеството в непредсказуеми посоки. В този променящ се свят България живее с новите лозунги на евроатлантическия свят, но с труднопремянащо се мислене и поведение, инспирирано от противоречивото желание за приобщаване към новото и запазване на „доброто старо време“.

Светът обаче живее динамично, на бързи обороти, където демократическите ценности и добрите политически практики вече не са универсалния коректив, още повече пример за подражание на демократизиращите се общества от Изтока. Преходът през 90-те години на 21 век започна с драстичната промяна на социалистическия свят, в който nihilismът и желанието за бързо приобщаване към пазарната икономика и западните ценности предопределиха бързата икономическа разруха и политическа мимикрия. Последното десетилетие премина под знака на трансформирането на победения Изток и адаптирането на победилия Запад, но най-важното при отсъствието на враг, който да консоридира обществата в регионален и глобален план. Гражданските войни в постсъветското пространство и разпадаща се Югославия бяха част от стряскащите сценарии за санитарни кордони и етнически чистки. В това размирно десетилетие България не успя да съхрани своята икономика, която премина окончателно в раздела „куфарна търговия“ с всички възможни производни, но съумя да запази етническият мир, превръщайки го в оспорван, но достатъчно удачен политически модел на обществено развитие.

Новото столетие започна с атентатите в САЩ, които върнаха света в руслото на противопоставянето, но вече на глобално ниво. Битката със световния тероризъм беше добър аргумент за Вашингтон да се бори с арабските ислямисти в Афганистан, Ирак, да отстоява ядрено ембарго за Иран и Северна Корея, но да не пречи за ядрената програма на Индия. Борбата с „остта на злото“ удачно включва държави от всички континенти, но в повечето случаи в ключови региони като постсъветското европейско пространство (Беларус), страните от Персийския залив и Северна Африка (Иран, Ирак, Либия, Сирия, Йемен). През това десетилетие на промени САЩ са принудени да се съобразяват с новите предизвикателства, които определят съвременния свят. Те включват засилващото се противоречие между международноправните норми, които не успяват вече да регулират процесите на суверенитет и легитимност (Ирак, Косово, Южна Осетия и Абхазия), глобалните финансови катаклизми, създаването на мощни

икономически съюзи като Г-20, БРИКС, или губещите своите водещи позиции организации като ООН, НАТО, ОССЕ, а защо не и ЕС.

През това десетилетие обаче най-важната промяна настъпи с бившия конкурент в Студената война – Русия. През последните години основният коректив на международните отношения се оказа енергията, чиито конвенционални измерения (нефт и газ) и действащата още от времето на Студената война транзитна енергийна система възстанови позициите на Москва в регионалното и глобалното геополитическо пространство. В епохата на президента, а сега премиер, Владимир Путин Кремъл успя да възстанови вертикала на властта във вътрешнополитически план, а също така и да затвърди в по-голяма или по-малка степен позициите си в постсъветското пространство. Освен това, независимо от колебливите и като цяло противоречиви сигнали в отношенията Москва-Брюксел, те са много по-продуктивни от диалога Вашингтон-Брюксел.

Ориентирът за подобни изводи са не само самостоятелните игри на Париж, Берлин, Рим по отношение на Кремъл и Белия дом, но и засилващата се мобилност на силните европейски държави не само по отношение на процесите на континента, но и в други региони на света. Вече не само финансовите потоци, икономическите кризи, продажбата на оръжие или екологичните катастрофи определят позицирането на всяка от страните в краткосрочен или дългосрочен план. Проблемът е обвързан повече с енергийните системи, транзитните коридори или ядрената енергия. Енергийната политика на държавите или съюзите се превръща в съществен инструмент в борбата за политическа власт и влияние, освен че е един от основните елементи от преговорите и споразуменията.

Енергийните проекти, които през последните години определят акцентите и нюансите на диалога в триъгълника Брюксел-Москва-Вашингтон, очертават и политическата рамка в Черноморско-Каспийския регион и широкия Близък Изток. Политическите катаклизми в региона на Персийския залив и Северна Африка още повече засилват геостратегическото противоборство Русия-САЩ. На нова основа и с нови средства тези процеси протичат в ключовата зона – Евразия, която обединява държавите, осъществяващи производството-транзитирането и потреблението на нефт и газ в посока Европа. Независимо от многобройните документи и политически декларации за диверсификация на източниците на енергия, както на континента, така и в световен план, конвенционалните средства и ядрената енергия остават без сериозна алтернатива. Именно тук е и силата на Русия, която има и политическата, освен финансовата, подкрепа на водещите европейски държави. Единственото, което може да предложи САЩ в енергийната надпревара за политическо влияние в Европа и света, е шистовата технология. Тя е американски патент с много съмнително качество в екологичен план, но сериозен политико-икономически инструмент за присъствие в стратегическите транзитни зони на Евразия.

Последните събития в България, свързани с получаването на лиценз на американската компания „Шеврон“ за проучвания за шистов газ в Североизточна България, за пореден път доказват, че идеологическото противопоставяне се измества от енергийното. Геоенергетиката обединява в себе си широкия спектър на противоборство, подобно на идеологическия модел от периода на Студената война. Разликата обаче е в това, че сега няма ясно очертаната географска конфронтация от предишните десетилетия, а буферни зони, които концентрират напрежение и политически популизъм.

В контекста на тези процеси България е тази гранична черноморска зона, в която руско-американското противоборство преминава през проучванията за шистов газ, както и проектите за АЕЦ и газо- и нефтопроводите. Политиканската риторика, която

преминава през призмата на шпиономанията и конфронтацията едва ли е добър съветник за адекватни, ориентирани към бъдещето на България, политически решения. България е малка, но със стратегически ключови позиции, държава, която трябва да възприема неизбежната зависимост като елемент от своя външнополитически инструментариум за мобилност. Необходимото зло трябва да се превърне в ефективен сегмент в извличането на политически и финансови дивиденди за държавата, а не за решаването на краткосрочните субективни интереси. Енергийните проекти в дихотомията Изток-Запад са невъзможни без България. Това предимство трябва да се превърне в крайъгълен камък на съвременното и бъдещо геоенергийно позициране на държавата.